
ДРАБ Н.Л.,
доцент, кафедра іноземних мов і
міжкультурної комунікації,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет ім. В. Гетьмана»,
м. Київ, Україна

ЛОБЕЦЬКА І.М.,
старший викладач, кафедра
іноземних мов і міжкультурної
комунікації, ДВНЗ «Київський
національний економічний
університет ім. В. Гетьмана»,
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО- СПРЯМОВАНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ СТАРШИХ КУРСІВ ЕКОНОМІЧНИХ ВНЗ УКРАЇНИ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Дана робота розкриває особливості розвитку ділового монологічного мовлення студентів економічних ВНЗ, основні фактори, що впливають на його розвиток, та шляхи заохочення студентів до покращення комунікаційних вмінь. Стаття також описує завдання викладача для ефективного розвитку мовлення майбутніх економістів на заняттях з ділової англійської мови.

Ключові слова: Професійно спрямоване монологічне мовлення, монолог-презентація, доповідач, етапи навчання, ділова комунікація.

Данная работа раскрывает особенности развития делового монологической речи студентов экономических вузов, основные факторы, влияющие на его развитие, и пути поощрения студентов к улучшению коммуникационных умений. Статья также описывает задачи преподавателя для эффективного развития речи будущих экономистов на занятиях по деловому английскому языку.

Ключевые слова. Профессионально направленное монологическая речь, монолог-презентация, докладчик, этапы обучения, деловая коммуникация.

This work outlines the main characteristics of the development of business monologue among university students, the main factors influencing its development and ways of encouraging students to improve their own communication skills. The article also describes the task of a teacher aimed at speech development of future economists at the classes of business English.

Key words: Professional monologue, monologue-presentation, speaker, stages of teaching, business communication.

Постановка проблеми. Ключовим елементом розвитку бізнесу в Україні на даний момент є розвиток міжособової комунікації та вмінь чітко висловлювати власні думки. Тому основним завдання викладачів англійської мови в економічних ВНЗ України полягає в тому, щоб сформувати у студентів старших курсів на основі набутих ними знань з міжнародного бізнесу, маркетингу та фінансів вмінь ділового монологічного мовлення англійською мовою, щоб вони могли досягати цілі ділової комунікації в надзвичайно конкурентному глобалізованому англійськомовному бізнес середовищі.

Аналіз останніх джерел. Питанню монологічного мовлення присвячена значна кількість наукових досліджень таких науковців, як А.А. Ємельянова, М.С. Балабайко, Л.Б. Котлярова, Л.І. Девіна, В.В. Єршомін, Р. Хоффманн, З. Бауманн, П. Еванс та інших. Проте, на сучасному етапі залишається невирішеними низка питань щодо характеристик та напрямків розвитку професійно спрямованого монологічного мовлення (ПСММ) студентів ВНЗ, та

вже здобуті дослідження вимагають уточнення та коригування відповідно до сучасних реалій. Також залишається відкритим питання імплементації іноземних здобутків в українській системі освіти, адже українські реалії є недостатньо гармонізовані з міжнародними для втілення теоретичних знань на практиці.

Отже, мета цієї статті – описати основні характеристики ділового монологічного мовлення та визначити способи його розвитку на заняттях з ділової англійської мови в економічних ВНЗ України.

Виклад основного матеріалу. Зміст навчання ділової іноземної мови майбутніх економістів ВНЗ України полягає не тільки в наданні студентам якісних знань з різних сфер економіки, а також в забезпеченні певного рівня володіння англійською мовою, який відповідає вимогам сучасного ділового бізнес середовища в Європі та США. Студенти повинні навчитися зокрема комунікативному вмінню монологічного мовлення англійською мовою.

У нашому дослідженні розгляда-

ється окремий вид професійно спрямованого монологічного мовлення – презентація-доповідь (ПД), який за змістом, функціональною спрямованістю і структурою є складною усномовленнєвою діяльністю, що передбачає передачу професійно важливої інформації колегам, клієнтам, партнерам у бізнес середовищі за допомогою різних форм мовленнєво-розумової діяльності (повідомлення, переконання, оцінка), яке базується на результатах аналітичного дослідження певної економічної проблеми, має чітке логікокомпозиційне оформлення і націлене на ефективне інформування, мотивування або переконання певної аудиторії з урахуванням її основних культурологічних характеристик.

Презентація-доповідь робиться переважно у спеціальній діловій обстановці, це може бути засідання, конференція, круглий стіл тощо. Об'єктом спілкування виступає бізнес-процес, на планування, організацію і аналіз якого мовленнєві партнери спрямовують свої зусилля. При цьому між мовленнєвими партнерами (презентатором і аудиторією) існують відносини професійного співробітництва, це можуть бути члени команди, працівники компанії, бізнесові партнери. Вони націлені на висловлювання професійного характеру з комунікативним наміром оцінити професійну діяльність, інформувати про проблему, шляхи її вирішення, переконати аудиторію щодо їх ефективності. Учасники мовленнєвого акту володіють певними односпрямованими професійними знаннями з теми спілкування, мають певний мовленнєвий досвід і мовну компетенцію, що робить можливим спілкування іноземною мовою.

Гарантією успішності професійно спрямованого монологічного мовлення є правильне формулювання цілі

комунікації, достатня наукова база та знання даної тематики, а також володіння професійною термінологією, зрозумілої слухачам.

Монологічне мовлення є послідовним і логічним, а також має комунікативну спрямованість і змістовну структуру, на відміну від інших типів мовлення [1, с. 15]. Ці фактори надають доповідачу можливості для варіації змісту та складу доповіді як під час підготовки, так і у процесі виступу.

У широкому розумінні монологічне мовлення є прямим зверненням до аудиторії, адресоване слухачам та часто імпровізоване. Даний тип мовлення характеризується контекстуальністю та зрозумілістю.

У монологічних виступах доповідач є єдиним, хто розмовляє без переривання. Питання від аудиторії допускаються лише в кінці доповіді, коли промовець надає слухачам таку можливість. В цей момент доповідач виступає експертом. На інших етапах промови комунікативна взаємодія з аудиторією не передбачається. При цьому, лінгвістичні особливості монологічного мовлення майже не мають нічого спільного з діалогічним мовленням та ближчі до писемного.

Не дивлячись на різницю між діалогом та монологом, останній можна розвивати за допомогою комунікації, починаючи з обміну короткими повідомленнями на рахунок певної теми та поступово переходити до більш розгорнутого змісту доповіді.

Важливо розуміти, що у контексті ділового мовлення англійською мовою необхідно мати не тільки сформовані вміння висловлювати власну думку, а також мати чітке поняття про культуру ділового мовлення країни-походження мови. Що стосується англійського бізнес-середовища, то йому властива чіткість, простота, прямота,

послідовність викладення матеріалу, етикет та надання можливості слухачам обміну думками.

Ділова комунікація зазвичай відбувається у бізнес-середовищі, що передбачає обізнаність учасників у певній термінології, і промовець має добре розумітись у тому, про що доповідає, щоб слухачі мали змогу розуміти все, про що йдеться у доповіді та не виникало уточнюючих запитань, що будуть відволікати презентатора та порушувати лінію доповіді.

У монологічному мовленні чітко формується мовленнєве повідомлення, транслюється його зміст, передається особисте ставлення до проблеми, що виноситься на обговорення. Важливим фактором даного типу мовлення є також контакт зі слухачами та логічність повідомлення, що доносяться до останніх [1, с. 36]. Доповідач має дбати про послідовність викладення думок, їх зміст та план свого виступу, його зв'язність, випередження та формулювання кожної наступної фрази. Реакція слухачів має вгадуватись доповідачем, тоді як при діалогічному мовленні вона виявляється лише безпосередньо при мовленні.

Професійна компетентність студента визначається не лише набутими знаннями та вміннями під час навчання, а також вмінням застосувати власну поінформованість для забезпечення розуміння слухачами під час доповіді та впливає з поняття компетентності. Комунікативні мовні компетенції дають майбутнім фахівцям можливість діяти, проводити професійно спрямовану діяльність, застосовуючи спеціальні лінгвістичні засоби.

Особливістю іншомовної ділової компетентності студентів є її зв'язок з професійною свідомістю, професійними цінностями та ідеалами, оскільки йдеться про ступінь сформованості

ділового рівня, стилю ділового спілкування у різних соціально-рольових ситуаціях.

Після чисельних спостережень за студентами старших курсів економічних ВНЗ на заняттях англійської мови ми визначили фактори, що впливають на розвиток монологічного мовлення:

- підготовка викладачем студентів до сприйняття інформації, шляхом проведення вступної бесіди, розвиток мотивації;
- проведення спеціальної підготовчої роботи для пояснення студентам найважливіших змістовних частин ділового монологічного мовлення;
- навчання засобам вербального та невербального передачі інформації інформації та етикету ділового спілкування в англійськомовних країнах;
- виконання спеціально розробленої системи вправ, яка допомагає сформувати комунікативні вміння вести монолог діловою англійською мовою. Ця система вправ повинна бути розроблена з врахуванням психологічних та лінгвістичних особливостей монологічного мовлення, поетапно формувати вміння будувати промову англійською мовою.

На нашу думку основним недоліком викладання англійської мови в економічних ВНЗ є те, що поняття монологічного мовлення спрямоване лише на переказ текстів, написаних авторами, а не до стимулювання застосування вивченого матеріалу на практиці у мовних ситуаціях. Як наслідок, студенти не є компетентними у найпростіших навичках ділового мовлення.

Мовний бар'єр у студентів може виникнути через їх небажання покращити особисті знання та досвід, особливо

на публіці, або зупинитися на питаннях, в яких вони не є компетентними. Завдання викладача у даному аспекті полягає у зацікавленні студента темою та заохочення до конкуренції зі своїми колегами, адже саме під час конкурентної боротьби зазвичай студенти готові засвоїти неприпадні знання заради кінцевого успіху серед колег.

Відповідно до принципу зрозумілості та доступності, зміст навчання монологічного мовлення слід починати з найпростішого – з опису. Після освоєння матеріалу найпростішого типу мовлення викладач має перейти до більш складних за структурно-композиційним оформленням видів мовлення: роздум, оцінка, доказ.

Для розуміння процесів, які здатні забезпечити ефективне продукування ПСММ згідно з його задумом, на нашу думку, необхідно враховувати специфіку трьох рівнів мовленнєво-мисленнєвої діяльності, виділених Сагач Г.М. і Юніною О.А. [3].

Отже, стратегією продукування ПД є творча реалізація комунікантом плану побудови своєї мовленнєвої поведінки з метою досягнення загального мовного (немовного) завдання спілкування у мовленнєвій події, тобто реалізація КН. Тактика продукування ПД – це гнучке, динамічне використання комунікантом наявних у нього вербальних умінь побудови мовленнєвого ходу згідно з укладеним планом мовленнєвих дій з метою досягнення мовного завдання спілкування, обмеженої форматом мовленнєвої взаємодії. На оперативному рівні відбувається інтегративна, багатомірна мовленнєва діяльність у комунікативній ситуації, яка включає свідомість комунікантів і текст, що утворюється в процесі спілкування, має адресатну спрямованість, враховує зворотній зв'язок від аудиторії. Отже, навчання

ПСММ має передбачати формування вмінь трьох рівнів:

а) стратегічних, тобто вмінь реалізації комунікативного наміру адекватно завданням і умовам спілкування;

б) тактичних, тобто вмінь структурно-композиційного оформлення висловлювання;

в) оперативних, тобто вмінь реалізації тактики усного публічного мовлення. Виділені групи вмінь продукування монологу-презентації містять загальні та специфічні вмінь, характерні для володіння кожним видом ПСММ. Специфічні вмінь виділяються на основі відповідних структурних компонентів і комунікативних дій, що реалізуються в межах кожного виду ПСММ.

Так, вмінь продукування ПД (1-а група) передбачає формування таких загальних та специфічних умінь, співвіднесених між собою:

А. Вмінь реалізації комунікативного наміру адекватно завданням і умовам спілкування - вмінь інформувати слухачів про стан бізнес-процесу з елементами оцінювання.

Б. Вмінь структурно-композиційного оформлення ПД реалізується через чотирьохкомпонентну структуру висловлювання даного виду, а саме:

- 1) вступ, який передбачає володіння вміньми зазначити тему і мету презентації, викласти план презентації;
- 2) інформаційну частину, яка потребує вмінь проводити огляд економічної ситуації, повідомлення статистичних даних;
- 3) оцінювальну частину, яка вимагає вмінь аналізувати окремі позиції доповіді або пропозиції щодо поліпшення бізнес-процесу, прогнозувати результати;
- 4) завершення, в якому демонструється вмінь зробити висновки і за-

просити до співпраці.

В. Вміння реалізації тактики усного публічного мовлення у ПД розуміється нами як здатність відбирати мовні засоби, що відповідають меті комунікації, використовуючи адекватний лексичний матеріал. У студентів повинні бути сформовані вміння персоналізувати висловлювання, об'єднувати частини промови, спрощувати текст презентації, "декодувати візуальну інформацію".

На основі визначених вмінь ми розробили поетапну систему формування вмінь ПСММ, а саме вмінь продукувати монолог-презентацію.

Першим етапом формування вмінь продукування ПД виступатиме рецептивно-репродуктивний етап, на якому студенти виконуватимуть першу групу вправ. Перша група передбачає виконання вправ для ознайомлення із зразками презентацій для розуміння студентами особливостей продукування ПД, а саме визначення комунікативного наміру ПД (підгрупа 1.1.); логіко-композиційної побудови ПД (підгрупа 1.2.); тактики усного публічного мовлення в ПД (підгрупа 1.3.). Це рецептивно-репродуктивні умовно-комунікативні вправи першого типу, очікуваний продукт мовленнєвої діяльності студентів – репродуктивний, повністю детермінований. Мета вправ – формування вмінь рецептивно-репродуктивного характеру. Ми вважаємо доцільним виконувати вправи у дві фази: рецептивну, під час якої студенти розглядають складові презентації, і репродуктивну, під час якої виконується мовленнєве завдання.

Другий етап формування вмінь продукування ПД виступатиме репродуктивно-продуктивний етап. На ньому виконуються вправи другої групи для формування вмінь реалізації комунікативного наміру ПД (підгрупа

2.1.), логіко-композиційної побудови ПД (підгрупа 2.2.), тактики усного публічного мовлення ПД (підгрупа 2.3.). В кожній групі передбачені вправи, які виконуються на рівні понадфразової єдності і вправи на рівні тексту.

У вправах другої групи відбувається перехід до розвитку більш складних умінь репродуктивно-продуктивного володіння ПСММ продукування ПД. Ця група передбачає виконання вправ для формування вмінь продукування ПД з опорами – це репродуктивно-продуктивні вправи, умовно-комунікативні вправи другого та третього типів, з частковим рівнем керування мовленнєвою діяльністю, з вербальними, вербально-зображальними та зображальними опорами. Очікуваний продукт мовленнєвої діяльності студентів при виконанні вправ другої групи – продуктивний, частково детермінований. Метою вправ є формування вмінь продукування презентації-повіді та презентації-реклами.

На третьому етапі студенти будуть виконувати продуктивні вправи для створення усної презентації певного виду. Для досягнення цієї мети вони роблять дослідження економічної проблеми і готуються до усної презентації перед аудиторією, інтегрувавши вміння, здобуті на попередніх двох етапах. Отже, вправи третього етапу є продуктивними, а саме комунікативними вправами з використанням навчально-комунікативних ситуацій 3-го рівня з мінімальним керуванням мовленнєвою діяльністю студентів, тому назва етапу – продуктивний. Під час виконання комунікативних вправ 1-го типу використовуються візуальні опори, запропоновані викладачем, які частково націлюють на зміст висловлювань.

Важливу роль у навчанні ПСММ становить використання опор, зокре-

ма візуальних, що надають доповідачу осмислити необхідну інформацію та на основі цього логічно сформулювати доповідь. В даному випадку доповідач має можливість так званого подвійного кодування інформації не лише за допомогою тексту, а також із використанням відповідних зображень, що здатні відтворити певні події чи ситуації в уяві та більш ефективно сприйняти інформацію. Численні дослідження виявляють, що візуальні образи, такі як малюнки, таблиці та діаграми, інтенсивніше переохоплюють увагу слухачів, та змушують більше зосередитись на матеріалі, що доповідається.

На даному етапі розвитку суспільства, коли інформаційні технології стають дедалі більш поширеними важливим питанням постає використання інформаційно-комунікаційних технологій під час навчання (електронні носії інформації, технічні засоби), що забезпечать розвиток рівня формування у студентів компетентності у монологічному мовленні [2]. В такому випадку майбутні фахівці мають доступ до найновішої та найактуальнішої інформації, швидкий доступ до довідкових та навчальних ресурсів незалежно від місцезнаходження та постійний двосторонній зв'язок як з викладачем, так і з іншими студентами навчальної програми.

Проте необхідно зауважити, що навчання з допомогою новітніх технологій повинно проводитись в спеціальних класах, які будуть обладнані необхідними засобами заради уникнення дискримінації учасників навчального процесу згідно матеріальної ознаки, де кожен студент матиме змогу користуватись ідентичними здобутками технічного та інформаційного прогресу на однаковому рівні.

За рахунок використання сучасних технологій будуть враховані ін-

дивідуальні вподобання та здібності, збільшення активності автономного навчання, формування особистого ділового навчального середовища та заохочення до безперервного навчання.

Так, студенти мають змогу обміну інформаційними джерелами, текстами презентацій, аудіо записами доповідей, що сприяє розвитку не лише власних мовленнєвих якостей, а також методичної компетентності. Наразі найпоширенішим ресурсом для перегляду монологічних доповідей є [youtube.com](https://www.youtube.com), де серед іншого студенти можуть ознайомитися з доповідями відомих ораторів бізнес середовища та перейняти мовленнєві кліше та навички від професіоналів своєї справи.

Також вміння ПСММ можна розвинути шляхом прослуховування власних виступів перед аудиторією, що дозволить під час самостійної роботи особисто виявити свої помилки, ознайомитись з найбільш вживаними лексичними одиницями та підготуватись до наступних виступів вже на вищому рівні, враховуючи та виправляючи минулі недоліки мовлення.

Аналіз автентичних іншомовних лексичних одиниць, граматичних структур, дозволить зрозуміти світосприйняття безпосередніх носіїв мови, що вивчається, та сформувати власну лінгвосоціокультурну компетентність.

Отже, на заняттях з ділової англійської мови необхідно формувати у студентів економічних ВНЗ України вміння ПСММ. Ефективність навчального процесу визначається правильним підбором навчального матеріалу та послідовністю навчання ПСММ, що дозволить закласти фундамент індивідуального стилю ділового мовлення студентів і сприятиме покращенню мотиваційної спрямованості та розвитку особистості в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ключко В.І. *Прадвілянняний М.Г. Формування професійно спрямованої іншомовної компетентності фахівців технічних та економічних спеціальностей засобами сучасних інформаційних технологій: Монографія/ В.І. Ключко, М.Г. Прадвілянняний. – Вінниця: ВНТУ, 2009. – 186 с.*
2. Титова С.В. *Мобильное обучение сегодня: стратегии и перспективы / Светлана Владимировна Титова // Вестник Московского университета. Серия XIX. Лингвистика и межкультурная коммуникация. М.: МГУ им. М. В. Ломоносова. – 2012. – № 1. – Режим доступа :<http://titova.ffl.msu.ru/mobile-learning-articles.html>*
3. Сагач Г.М., Юніна О.М. *Загальна риторика. – К., 1992. – 142 с.*

TRANSLITERATION OF REFERENCES:

1. Klochko V.I. *Pradvilyanniy M. Formirovaniye professional'no napravlennoy inoyazychnoy kompetentnosti spetsialistov tekhnicheskikh i ekonomicheskikh spetsial'nostey sredstvami sovremennykh informatsionnykh tekhnologiy: Monografiya / V.I. Klochko, M. Pradvilyannyy. - Vinnitsa: VNTU, 2009. - 186 s.*
2. Titova S.V. *Mobil'noye obucheniye segodnya: strategii i perspektivy / Svetlana Vladimirovna Titova // Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya XIX. Lingvistika i mezhkul'turnaya kommunikatsiya. M.: MGU im. M. V. Lomonosova. - 2012. - № 1. - Rezhim dostupa: <http://titova.ffl.msu.ru/mobile-learning-articles.html>*
3. Sagach G.M., Yunina A.N. *Obshchaya ritorika. - M., 1992. - 142 s.*

DEVELOPMENT OF STUDENTS' PROFESSIONALLY-DETERMINED MONOLOGICAL LANGUAGE DURING EDUCATIONAL COURSES OF ECONOMIC HIGHER EDUCATION IN UKRAINE ON ENGLISH LANGUAGE LEARNING

Drab N.L.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Foreign Languages and Intercultural Communication, State University «Kyiv National Economic University by V. Hetman », Kyiv, Ukraine

Lobetska I.M.,

Senior Lecturer, Department of Foreign Languages and Intercultural Communication, State University «Kyiv National Economic University by V. Hetman », Kyiv, Ukraine